

GALCERAN ALBANELL, «MESTRE DE PRÍNCEPS». ALGUNES NOTÍCIES INÈDITES

Eva SERRA I PUIG

Original rebut: 02/07/2013

Data d'acceptació: 15/07/2013

Adreça: Facultat de Geografia i Història

Universitat de Barcelona

Montalegre, 6

08001 BARCELONA

E-mail: evaserra@ub.edu

Resum

Notícies inèdites econòmiques i personals sobre l'humanista Galceran Albanell. La documentació patrimonial dels Albanell es troba, per raons poc aclarides, en el fons de la Generalitat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó – Arxiu Reial de Barcelona. Aquesta documentació permet d'observar les bases econòmiques, familiars i clientelars dels Albanell i la gestió del patrimoni al costat de les seves connexions cortesanes; també permet de verificar que llur caràcter de funcionaris del rei no suposà en el segle XVI l'abandó del català com a llengua per a l'ús de la gestió del seu patrimoni. A inicis del segle XVII, aquestes nissagues urbanes, cultes, vinculades a l'humanisme i a la cort tendeixen a difuminar-se de Catalunya com a nucli significatiu, i els Albanell poden considera-se'n un exemple.

Paraules clau: Humanisme, patrimoni, rendes, família, llengua.

Abstract

Unpublished economic and personal information concerning the humanist Galceran Albanell. The heritage documents of the Albanell family are held, for reasons that are not entirely clear, in the collections of the Archives of the Crown of Aragon – Royal Archive of Barcelona. These documents give an insight into the economic, family and clientary background of the Albanells and the management of the heritage alongside the courtly connections; it also demonstrates that their role as officials of the king did not mean in the 16th cent. that Catalan was abandoned as the language for the administration of its heritage. At the beginning of the 17th cent., these urban lineages and cults, linked to humanism and the court, tended to disappear from Catalunya as an important centre, and the Albanells can be considered as an example of this.

Keywords: Humanism, heritage, income, family, language.

Pere Molas, l'any 1990, en el seu llibre *Família i política al segle XVI català*, i l'any 1996 en *Catalunya i la Casa d'Àustria*, destaca el pes polític dels Albanell¹ en les estructures administratives catalanes i entre ells el paper de l'humanista Galceran Albanell. Fill de Jeroni Albanell i d'Almogàver i d'Isabel Giron de Rebolledo, havia estudiat a la Universitat de Salamanca, participat en certàmens literaris a Barcelona, coneixia, segons sembla, el grec i l'hebreu i va seguir la tradició familiar del servei militar esdevenint batlle i alcaid del castell de Tortosa (1609), càrrec, segons ens diu Pere Molas, que havien ocupat els Giron de Rebolledo.² Pels seus dots culturals esdevenia en 1612 preceptor del príncep Felip, futur Felip IV.³ Aquest home, docte i autor d'obres d'erudició històrica, com un compendi de la *Historia d'Espanya* del pare Mariana i al qual s'atribueixen textos diversos publicats a finals del segle XVIII, s'escribia amb el comte-duc d'Olivares, i ja com a arquebisbe de Granada, càrrec eclesiàstic al qual havia ascendit després d'enviudar, també escrivia cartes de conducta moral als seus antics deixebles Felip IV i als infants Ferran (arquebisbe de Toledo) i Carles. La documentació patrimonial dels Albanell, incloent-hi la de Galceran Albanell, es troba a l'ACA-ARC dins les signatures V i R de la secció de la Generalitat.

El fons familiar Albanell disposa de diversos llibres patrimonials, de rendes i de comptabilitat de la família entre 1555 i 1633. No tots són viables per a l'estudi, a causa del seu estat de conservació. Pel que fa a l'humanista Galceran Albanell, són especialment interessants el llibre de les rendes de 1583 a 1622, el dels comptes de 1583 a 1611 i el registre d'escriptures de 1633.⁴

Pere Molas també assenyalava la intensa endogàmia d'unes famílies urbanes i humanistes, vinculades especialment a càrrecs públics de l'administra-

1. Pere Molas ens indica que els Albanell eren presents en els funerals de l'emperador celebrats a Barcelona l'any 1558: *Catalunya i la Casa d'Àustria*, Barcelona: Curial, 168.
2. Segons el volum patrimonial com a batlle i alcaid de Tortosa, va signar una concòrdia per deu anys sobre la jurisdicció de Tortosa, entre la ciutat i el batlle-alcaid, fol. 136r.
3. «Mestre de prínceps», l'anomena el gestor de les seves rendes el 15 d'octubre de 1614 quan Galceran Albanell ja és a Madrid exercint la funció de preceptor (fol.130v). La documentació que he emprat també indica que el 10 de maig de 1597 Galceran Albanell es trobava a Baza i cobrava 600 lliures pel preu d'un censal de l'heretat de mossèn Miquel Serra, canonge de la «ciutat de la Plata en las Índies», creat amb especial obligació d'un altre censal de 1.150 lliures que Galceran Albanell, donzell, i la seva mare, Isabel d'Albanell i de Rebolledo, ja vídua de Jeroni Albanell, tenien sobre béns de «don Juan de Suniga comenador mayor de Castilla y dona Staphania de Suniga y Requezens muller sua». L'interès d'aquesta notícia rau en l'estada a Baza, el censal d'un bisbe de ciutat de la Plata i de les connexions amb els Zúñiga-Requesens (ACA-ARB, Generalitat, V-57, solt al final del volum sense numerar).
4. ACA-ARB, Generalitat, V-57; R-48 i V-48. En aquest article he fet ús especialment de V-57.

ció reial. El llibre de rendes de Galceran Albanell no fa més que confirmar aquest fet.

Un Antic Almogàver era avi del poeta Joan Boscà i besavi de l'humanista Galceran Albanell. Galceran Albanell, besnét del regent la Cancelleria Jeroni Albanell, era fill de Jeroni Albanell i d'Almogàver i d'Isabel Girón de Rebolledo i és sabut que el poeta Joan Boscà en 1527 es casava amb Anna Girón de Rebolledo. Una intrincada xarxa relaciona tot un seguit de famílies, totes elles urbanes i cultes, vinculades, a través de càrrecs reials, a una vida més o menys cortesana que explicaria la traducció del famós llibre de Baltasar de Castiglione per Boscà.

La generació de Joan Boscà és la del Renaixement i fou la de les armes i les lletres molt més clarament que la de Galceran Albanell, aquest més vinculat a la burocràcia, tot i el seu servei militar des de la condició de batlle i alcaid del castell de Tortosa. Hi ha aspectes de les seves vides respectives que els agermanen, com la condició de preceptors per la seva cultura. Si Joan Boscà ho fou de Fernández Álvarez de Toledo y Pimentel, futur gran duc d'Alba, més tard Galceran Albanell ho havia de ser dels prínceps i més en concret del príncep Felip, futur Felip III/IV.

La difuminació d'aquest nucli català originàriament de vocació renaixentista i cortesana sembla situar-se a finals del segle XVI per a emprendre la marxa cap a l'horitzó senyorial del barroc, lluny de la vida viatgera, militar i cortesana de l'humanisme i el Renaixement en el marc d'una monarquia que d'universalista passava a ser cada vegada més hispànic-castellana.

L'objectiu d'aquest breu article no és situar els aspectes prou coneguts de la vida funcional o cortesana de Galceran Albanell, sinó situar les bases de les seves rendes patrimonials catalanes. Pere Molas ens indica els ingressos per les seves funcions en l'administració reial. Però aquí es tracta de verificar quines foren les bases del seu patrimoni personal català i observar des d'aquest terreny singular els vincles i contenciosos que se'n deriven, per tal com aquesta mirada sobre les rendes permet de veure sorgir els llinatges amb els quals va compartir funcions i vincles familiars. Només vull situar el patrimoni del Galceran Albanell humanista d'ençà del seu casament amb Lucrècia Lull; per aquesta raó em centro sobretot en el llibre de les rendes de 1583-1622, un volum que podria ser molt més treballat. No és la meua intenció seguir la complicada trajectòria d'aquest patrimoni entre aproximadament 1582 i 1603, que són els anys extrems del volum, sinó situar-lo quan Galceran, en 1583, l'enceta i oferir algunes claus per a l'etapa posterior, abans de marxar de preceptor. El volum té com a pretensió garantir i fer el seguiment anual de les rendes i s'obre amb la rúbrica: «En nom de N. S. comença lo present llibre

a ont estaran continuades les rendes de casa junctament ab altres coses devall escrites». El volum conté dues grans parts. La primera és una relació de les rendes seguida dels seus avatars entre 1583-1622, i la segona és una mena de llibre de raó⁵ on s'ofereixen notícies de naturalesa diversa tant econòmico-patrimonials com personals i familiars.

Una particularitat que mereix ser destacada és que el preceptor del príncep Felip i alcaid i batlle de les rendes reials de Tortosa i finalment, un cop vidu, arquebisbe de Granada, escriu en català totes les seves anotacions rendístiques i personals. La llengua cortesana no és, doncs, la llengua familiar. Són en català tant els quaderns de rendes com els seus comptes com a batlle i alcaid de Tortosa en els anys de l'expulsió morisca.

1. EL PATRIMONI

El patrimoni de composició diversa no és poderós. És format per censos i censals urbans i rurals, per alguns delmes i establiments, arrendaments i lloguers urbans i rurals. Inclou també el salari com a batlle i alcaid de Tortosa. Al costat d'això s'observa una notable activitat de moviment de diners a través de canvis, en la qual Galceran Albanell sol ser qui els retorna amb interessos sobretot en relació amb les fires de Plasència. Només en una ocasió la plaça és Medina del Campo i en una altra Lió.

El meu propòsit és fer com una fotografia fixa dels béns patrimonials de 1583 i el que rendien anualment, amb breus pinzellades sobre les modificacions més significatives que tingueren lloc entre les dues dates extremes del llibre patrimonial.

No hi ha dubte que Galceran Albanell obre un llibre de rendes coincidint amb el seu casament. Galceran Albanell i Lucrècia Llull feien capítols matrimonials en poder de mossèn Nicolau Molner, notari de Barcelona, l'1 de febrer de 1583,⁶ i en el mateix 1583 obria el llibre de rendes, en les quals ja consten les rendes dotals de Lucrècia.

5. Sobre els llibres de raó, cf. Xavier TORRES I SANS, *Els llibres de família de pagès: segles XVI-XVIII: Memòries de pagès, memòries de Mas*, Girona: CCG Edicions, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines. Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona, 2000.
6. Arxiu Notarial de Barcelona, Mossèn Nicolau Molner, 407/55 *Llibre de Concòrdies i Capítols Matrimonials 1557-1589*. El volum està numerat fins al foli 416. Dins la tercera part del volum sense foliar hi ha els «Capitula matrimonialia Illustrum dominorum Galcerandi Albanell et

Un quadre ens ajudarà a veure la composició de les rendes de Galceran Albanell entorn de la data del seu casament

Tipologia de la renda			
Censals	Qui paga les pensions	Què paga a l'any de pensions	Observacions
Censal	del comtat Empúries	55 lliures	En 1607 s'apliquen 80 lliures dels censals d'Empúries al dot de Jeroni Albanell, fill de Galceran Albanell i Lucrècia Llull.
Censal	del comtat Empúries	25 lliures	Dot de Lucrècia Llull muller de Galceran Albanell
Censal	de Guerau de Cruïlles	30 lliures 10 sous	
Censal	de la baronia de Palou	50 lliures	Aplicades en 1607 al dot de Jeroni Albanell
Censal	del comanador major Lluís de Zúñiga, paga Francesc Agullana, procurador de Mència de Zúñiga, comtessa de Benavent (escrit Çuñiga)	100 lliures	En 1597 partit en dos i venut a carta de gràcia: 600 lliures amb pensió de 30 lliures (a compliment de la princesa Salerno) i 550 lliures, pensió 22 lliures 10 sous (a Francesc Agullana i de Calders)
Censal	de la casa de mossèn Avinyó de la Vilanova	12 lliures 10 sous	Són les 12 lliures 10 sous donades en 1607 en dot a Jeroni Albanell, pagades per Grimau succeint Vilanova.
Censal	de la casa i hort de Natzaret del senyor de Peramola, Francisco Zurita (escrit Çurita)	10 lliures	El 28 de març de 1586 hi ha un nou establiment a Pedro de Clariana de la casa del carrer de Natzaret prop Montalegre per 11 lliures i mitja i es paguen 50 lliures d'entrada. S'estableix amb facultat de poder-la lluir per 190 lliures i amb el concert, en tal cas, de pagar la meitat del lluïsm (valorat a ral per lliura, és a dir, al 10%) al prior de Natzaret i a Mència de Çuñiga, comtessa de Benavent. El pagament del lluïsm seria compartit a mitges per Albanell i per Clariana. Semblen ser les 10 lliures del comte de Vallfogona donades en 1607 en dot a Jeroni Albanell.

Lucrecie Llulla domicelle, die primo februarii 1583»; són 12 folis sense numerar. Referència documental d'aquest casament també a ACA-ARB, Generalitat V-48 fol. 6v.

Censal	de Rafael Antoni Deví i casa o hereus dels pubills Domènec	10 lliures	En 1583 consta anar-se cobrant 85 lliures d'endarreriments per 11 pensions més 82,50 lliures per drets que li pertanyien de despeses d'una causa. Resta a cobrar 27,50 lliures. Segurament són les 10 lliures d'Anton Ferrer i Álvaro de Robles adjudicades com a dot en 1607 a Jeroni Albanell.
Censal	de la casa d'Isabel Meca	9 lliures	Després de morta Isabel Meca i de Clasqueri, els curadors de Baltasar Meca posaren obstacles a pagar les pensions. Per evitar plets es féu concòrdia i el censal fou lluit, consignant a canvi a Albanell tres pensions de 52 lliures 8 sous cadascuna sobre el marquès d'Aitona. Aquest els devia 180 lliures, en compliment del preu d'aquest censal de 9 lliures de pensió.
Censal	de Pere Joan Santcliment	5 lliures	Lluit i quitat (100 lliures) per Gaspar de Santcliment el 2-12-1592. Ha restituit les actes.
Censal	de l'heretat de mossèn Orde	4 lliures 3 sous 4 diners	Lluit i quitat per misser Josep Mur, doctor del Reial Consell (100 lliures), el 12-5-1595. En parts desiguals cobren Galceran Albanell i Enric Albanell, que compartien el censal. Galceran cobra 84 lliures.
Censal	de Vilanova i la Geltrú	6 lliures 5 sous	Originari de mossèn Antic Almogàver. Havia estat de pensió 25 lliures i va ser reduït. Hi havia hagut plet entre Antic Almogàver i Vilanova i la Geltrú. En 1607 les 6 lliures 5 sous són aplicades al dot de Jeroni Albanell.
Censal	de Miquel Àngel Mitjavila per l'heretat de Vernigal	4 lliures	Procedeix del dot d'Anna Beneta Albanell i d'Almogàver, àvia de Galceran Albanell.
Censal	del General de Catalunya	13 lliures	Avui, escriu Albanell, no es rep per raó de venda a carta de gràcia feta el 23-11-1584 a Lucrècia Casademunt i d'Oller, vídua. Després Galceran donà el <i>ius luendi</i> a mossèn Francesc Pedralbes, notari de Barcelona.
Censal	del General de Catalunya	13 lliures 6 sous 8 diners	Pertany al dot de Lucrècia Llull, muller de Galceran Albanell. En 1583 la pensió està traspasada a Miquel d'Oms.
Censal	del General de Catalunya	12 lliures 19 sous 2 diners	Pertany al dot de Lucrècia Llull, muller de Galceran Albanell. En 1583 la pensió està traspasada a Miquel d'Oms.

GALCERAN ALBANELL, «MESTRE DE PRÍNCEPS». ALGUNES NOTÍCIES INÈDITES

Censal	del General de Catalunya	35 lliures	Pertany al dot de Lucrècia Llull, muller de Galceran Albanell.	En 1583 traspassa la pensió al seu cunyat Joan Llull per prorrates que li toquen dels censals dotals. Sembla que són les 40 lliures de pensió de censal que s'apliquen en 1607 al dot de Jeroni Albanell.
Censal	del General de Catalunya	9 lliures 11 sous 10 diners	Pertany al dot de Lucrècia Llull, muller de Galceran Albanell.	En 1583 la pensió està traspassada a Miquel d'Oms.
Censal	de la Batllia General	15 lliures 13 sous 4 diners	Pertany al dot de Lucrècia Llull, muller de Galceran Albanell.	Aplicada el 7-2-1586 a la causa pia de Ramon Albanell. En 1607, aplicada al dot de Jeroni Albanell: 15 lliures 5 sous de la pensió del censal de la Batllia.
Censal	de la universitat de Bellpuig	19 lliures 17 sous 6 diners	Pertany al dot de Lucrècia Llull, muller de Galceran Albanell.	El 10 de maig de 1586 Galceran Albanell rebia comptants d'endarreriments: 39 lliures 15 sous. El tenia donat a Joan Llull, cunyat, en paga de la prorrata que li restava a deure dels censals dotals de Lucrècia, però el rebien la senyora Isabel Llull i Soler, sogra de Galceran, i Joan Llull, cunyat, com a administrador d'una causa pia. Galceran en tenia el <i>ius luendi</i> i, en cas de llució, havia de cobrar 96 lliures. L'havia rebut a 25 mil per mil (4%) i l'havia cedit a vint mil per mil (5%).
Censal	de la ciutat de Barcelona	7 lliures	Lluit. N'havia rebut l'«augment» i resultat 35 lliures.	
Censal	de la ciutat de Barcelona	4 lliures	Lluit. N'havia rebut l'«augment» i resultat 20 lliures.	
Censal	del vescomtat de Cabrera	5 lliures 2 sous 6 diners	Per anotacions de l'avi, Galceran sap que aquest censal l'havia comprat mossèn Antic Almogàver; després el volgué vendre al ferrer de Roses, però no ho pogué fer per estar vinculat. En 1607 forma part del dot de Jeroni Albanell.	
Censal	de la Torre Badal, parròquia de Santa Creu d'Olorda	13 sous 4 diners	La pensió d'aquest censal de preu 20 lliures és de 20 sous. Els paga mossèn Guerau Guardiola. Galceran Albanell només en cobra dues terceres parts; l'altra tercera part és de la casa i hereus de misser Albanell (Francesc Albanell). És el censal d'una lliura que en 1607 paga Guerau de Guardiola i s'aplica al dot de Jeroni Albanell.	

Censal	del Forn d'en Ripoll prop lo carrer dels Capellans de Barcelona	21 lliures	21 lliures són les dues terceres parts del censal. L'altra tercera part la cobren la casa i hereus de misser Albanell (Francesc Albanell). El dit forn fa censos a mossèn Guardiola i aquest al seu torn al cambrer Perés. Els títols, diu Galceran Albanell, han de ser en poder de l'un o de l'altre.
Censal	de la casa d'Escudellers	3 lliures	Paga na Gambús. En 1607 és aplicat al dot de Jeroni Albanell i el paga misser de la Guarda.
Censal	de la casa d'Escudellers	2 lliures	Paga en Prats. Entorn de 1603 és lluit. Amb tot, en 1607 hi ha una pensió semblant aplicada al dot de Jeroni Albanell que paga Cirera taverer.
Censal	del General de Catalunya	8 lliures	Es cobra en virtut d'una lluiació feta pel senyor paborde (Ramon Albanell, oncle de Galceran Albanell) en obtenir la capellania de Santa Magdalena en l'església de Sant Jaume que abans tenia mossèn Pere Basset.
Censal	de la ciutat de Barcelona	17 lliures 10 sous	Es cobra en virtut de la concòrdia de 26 de gener de 1586 feta amb els hereus de misser Francesc Albanell i com a hereu de l'oncle i paborde Ramon Albanell. L'11 de febrer de 1586 és venut amb carta de gràcia a Bartomeu Modolell, pagès de la parròquia de Sarrià.
Censal	del General de Catalunya	18 lliures	Es cobra en virtut de la concòrdia de 26 de gener de 1586 que és feta amb els hereus de mr Francesc Albanell i com a hereu de Ramon Albanell. L'11 de febrer de 1586 és venut amb carta de gràcia a Bartomeu Modolell, pagès de la parròquia de Sarrià.
Censal	de la casa de don Guerau de Queralt	50 lliures	Es cobra en virtut d'una concòrdia de 23 de febrer de 1565 dels Queralt amb els Albanell. És lluit. No hi ha data de lluiació.
Censal	de la casa de don Guerau de Queralt	30 lliures	Es cobra en virtut de la concòrdia amb els Queralt de 23 de febrer de 1565. La concòrdia està relacionada amb la curadoria del paborde Ramon Albanell envers Joan d'Icart. El paborde restà deutor de més de 600 lliures i l'11 de juny de 1587 el censal és traspasat als Icart.
Censal	de la casa de la senyora Laudomia de Rebolledo	22 lliures 10 sous	Creat el 26-2-1586. Lluit el 14-4-1605.
Censal	de la casa de mossèn Bonet mercader	4 lliures 5 sous	Creat el 26-2-1586. Lluit el 5 de març de 1608.

Censal	de la vila d'Anglesola	5 lliures	100 lliures de preu. Fou donat a l'avi Galceran Albanell en dot per mossèn Joan Almogàver i el dit Almogàver el tenia conjuntament amb mossèn Jaume Vicens Palou, el qual cobrava 5 lliures més. El censal està en plet i amb moltes pensions vençudes sense cobrar i es pretèn que siguin esmerçades amb un augment del preu del dit censal.
Delmes			
Delme	sobre Sant Andreu del Palomar	30 lliures	Des de l'1 de maig de 1593 està arrendat en 40 lliures l'any. Procedeix d'una venda de Celles Almogàver a la seva germana Anna Beneta Albanell i Almogàver; àvia de Galceran Albanell, per 784 lliures. Del dit delme, Galceran Albanell paga cada any 7 lliures al benefici de Sant Antoni fundat en el monestir de Santa Clara de Barcelona. Després l'empenyora a mossèn Gabriel Guàrdia, notari reial.
Delme	sobre la casa i lloc del senyor de Palau que es diu Sarroca	31 lliures	Arrendat a Toni Guarda. En temps de l'àvia, Anna Beneta Albanella i d'Almogàver, en participaven els Almogàver.
Dret de les Marques		27 lliures 15 sous 6 diners	En 1607 fou aplicat al dot de Jeroni Albanell amb un valor de 27 lliures.
Establiments			
Cens	d'una casa i hort en el carrer de Sant Pere de Barcelona	16 lliures 12 sous 6 diners	Establiment fet el 31 de gener de 1577. En 1607 s'aplica al dot de Jeroni Albanell.
Cens	d'un camp al Prat al lloc de Llanes	8 lliures	En 1607 s'aplica al dot de Jeroni Albanell.
Cens	d'un camp al Prat prop del mas Turc	4 lliures 10 sous	L'establiment el tenia un pagès que es deia Coll i en 1583 el té un pagès que es diu Domingo. En Coll va fer sotaestabliment a un tal Colomer. En 1607 s'aplica al dot de Jeroni Albanell.
Cens	del Mas Turc	3 lliures 10 sous	Des del 20-9-1566 està establert a Pere Mercer, pagès de l'Hospitalet. En 1607 s'aplica al dot de Jeroni Albanell.
Cens	d'una vinya a Sants	9 sous	Paga un tal Batlle, hortolà i corredor, que viu al carrer de Sant Pere de Barcelona.
Cens	de cases al Pla d'en Llull	5 lliures 6 sous	Pagava Pau Cerdà: «morí en tems de la peste y ha succeït en les seues cases del Pla d'en Llull un corredor d'Orella que's diu Vilaseca lo qual està als Cotonés». Les cases també paguen 13 sous anuals de censos als frares del monestir de Montalegre. En 1607 s'aplica al dot de Jeroni Albanell segons un cens de 5 lliures 3 sous 6 diners.

Cens	d'una casa de Sants	1 lliura 2 sous 6 diners	Paga dona Dorotea Vilalba, que té casa al Born. En 1607 s'aplica al dot de Jeroni Albanell.
Cens	De la casa d'en Femades de Sants	1 lliura 6 sous	En 1607 s'aplica al dot de Jeroni Albanell.
Cens	de la casa d'en Pineda [de Sants]	15 sous	En 1607 s'aplica al dot de Jeroni Albanell.
Cens	de la casa d'en Janot Gilabert a les espatlles de la casa d'en Femades [Sants]	6 sous	En 1607 s'aplica al dot de Jeroni Albanell.
Establiment	d'una casa i campet al peu del Fossar contigua amb les tàpies del clos de l'hort de casa i davant de la caseta del capellà	1 lliura per la casa + una quarta i mitja d'ordi pel campet	Paga la vídua Roja.
Lloguers			
Lloguer	d'un camp als Tellés	8 lliures	Llogat des de 1581 per tres anys a senyer Joan Llugoll. El 4-11-1584 és venut a mossèn Pere Joan Cellés, mercader, per 120 lliures.
Lloguer	d'una casa davant Montalegre	10 lliures	Primer llogada al prior Oluja. El 28-3-1586 Galceran Albanell i la seva mare Isabel Albanell i de Rebolledo feren establiment de la casa a don Pedro Clariana per cens anual d'11 lliures 10 sous. En 1607 s'aplica al dot de Jeroni Albanell.
Lloguer	d'una botiga del Rec prop casa de Rajadell	14 lliures	Llogada a mestre Pere Petit sabater. En 1607 s'aplica al dot de Jeroni Albanell; es paguen 20 lliures de lloguer i el llogater és Joan Lluís Burguès, llibreter.
Lloguer	d'una botigueta «a l'altra part»	9 lliures	Llogada a mestre Antonio Santiñana. En 1586 està llogada per un fuster, però no en diu el nom. Segurament és la llogada a Pere Pagès per 20 lliures, preu que en 1607 s'aplica al dot de Jeroni Albanell.
Lloguer	d'un camp de Montjuïc de la Torre de Sants	5 lliures	Procedeix d'Antic Almogàver i en 1583 sembla que Galceran ha de fer gestions per aclarir-ne la propietat. En 1587 anota que el 15-8-1587 ha llogat a Bernat Arqués «que vuy habita al cap del carrer d'en Bot al costat d'en Rovira, lo camp de Montjuïc pujant a la pedrera per preu de cinc lliures». En 1607 s'aplica al dot de Jeroni Albanell ara a 9 lliures de lloguer l'any.

Lloguer	de la Torre de Sants	22 lliures	El 18-7-1591 fa lloguer de la casa i terres de Sants a Pere Baxeres, pagès, per 22 lliures «entés, emperò, que si volem prendre dins dit tems lo tros del ort de baix, que està clos ab cínia, pel nostre servey, lo pugam prendre sens disminuir res del dit preu y reservam-nos tots los arbres de totes les terres».
Arrendament			
Arrendament	del lloc de Boadella a l'Empordà	20 lliures	El té arrendat Bartomeu Rotllan. En 1602 es fa nou arrendament a Andreu Pous, de Sant Llorenç de la Muga, per 30 lliures l'any, el qual ha arrendat també pel mateix preu el delme de Palau.
Salari			
Salari reial	com a batlle i alcaid de Tortosa	275 lliures	200 lliures sobre la procuració reial de Mallorca i 75 lliures sobre la lleuda de Tortosa. La lleuda de Tortosa la paga l'arrendatari, mossèn Julià Cabestany. El volum conté aquí una curiosa nota de Galceran que diu: «Fas memòria que solia rebrer del portaler del castell de Tortosa quatre lliures cada any de aquelles deu que ell té de salari, y, après, me'n so informat si podia en consciència fer-ho y an mi posat escrípol. Axí que yo escriguí a mr Rius digués al portaler que vuy a tants de Setembre 1586 ho és, que, per quant aquell tracte era un poc escrupulós, yo estava aparellat a pagar-li les pensions que tenia rebudes de atràs però que, si volia absoldre'm d'elles, me'n faria molt gran pler; y axí és estat content com lo mateix mr Rius me a escrit, y yo li he remeses les quatre lliures que-m'avia de donar en cada un any, com de ma plana voluntat les hi remet ara per a sostenir a ell y als que succeyan en dit ofici, perquè lo rey los dóna aquex salari de dites deu lliures al portaler y no és bé, encara que sia per via de contracte amigable, concertar que d'elles ne pague res.»

És evident que entre 1583 i 1622 aquestes rendes feren diversos moviments, però no és la meva intenció fer-ne el seguiment més enllà de les notes d'observacions del quadre. En canvi, sí que paga la pena observar-ne la composició, sense fer cabal dels lleugers canvis soferts després de 1583.

La part del lleó de les rendes de Galceran Albanell són les 830,18 lliures a l'any en pensions de censals, que representen el 80,65% de la renda anual. A una gran distància vénen els lloguers urbans o rurals, millor dit, periurbans, que són 68 lliures anuals i representen el 6,60%. Un parell de delmes, comptabilitzats en moneda, sumen 61 lliures anuals i són el 5,92% de la renda. Els

censos, també en bona mesura urbans i alguns periurbans, que sumen 42,34 lliures anuals, més una quartera i mitja d'ordi, representen el 4,11% de les rendes, i finalment el dret de marquès de 27,79 lliures, que només és el 2,69% de la renda anual.

El salari reial que Galceran Albanell cobra a partir de 1609 com a batlle i alcaid de Tortosa incrementà els ingressos anuals en un 26,71% i representa la cinquena part del total dels ingressos anuals.

Ara bé, aquestes no són ni totes les seves rendes ni tota l'activitat econòmica de Galceran Albanell en el curs de la seva vida. Pere Molas, que és qui millor ha estudiat aquest humanista català, ens indica que tenia la confiança de la família reial, i el nomenament de preceptor del príncep Felip, futur Felip IV, li fou ben recompensat amb la gestió dels béns dels moriscos de reialenc expulsats de les terres de l'Ebre amb mil ducats, amb pensions sobre els monestirs de Breda i de Cuixà⁷ i amb una ajuda de costa sobre el donatiu de la cort general de 1599.⁸ L'administració dels moriscos de reialenc que es troba entre el seus papers patrimonials confirma la concessió dels mil ducats.⁹

Tanmateix, a més dels ingressos derivats de les connexions cortesanes, Galceran també gestionà i dinamitzà el seu patrimoni familiar. Ja he dit que no faré cap seguiment continuat de les rendes patrimonials, però indicaré alguns fets que em semblen fonamentals de la seva gestió, tal com es desprèn del volum analitzat.

El volum és un observatori privilegiat per a veure com es gestionen les rendes patrimonials i com es paguen deutes i s'obté liquiditat quan cal, com també per a veure com Galceran Albanell s'espavila per no perdre ni herències ni cobrament de greuges.

7. El volum patrimonial el 26 de setembre de 1618 fa consignació de la pensió de l'abadia de Sant Salvador de Breda a la marquesa Nebot de Palmarola, sense dir-nos-en el valor, i el 4 de setembre del mateix any consigna amb el permís de l'abat Francesc d'Erill la pensió de 197 lliures 3 sous i 4 diners de l'abadia de Sant Miquel de Cuixà a la Sra. Peronella Nebot d'Hostalric, a qui reconeix un debitori de 460 lliures (folis 140 i 140v).
8. Pere Molas també parla de la revalidació del privilegi de noblesa obtingut pel seu pare, Jeroni Albanell i d'Almogàver, en 1598, però el volum patrimonial indica que el beneficiat pel privilegi de 1598 sembla que és el fill de Galceran i no pas el pare. Segons ACA-ARB Generalitat V-57, aquest títol era concedit al fill de Galceran, Jeroni Albanell, fol. 115v i 117r.
9. Eva SERRA I PUIG, «Els moriscos de reialenc de les Terres de l'Ebre. L'administració de Galceran Albanell, batlle i alcaid de la batllia de Tortosa (del 30 de març de 1611 al 2 de març de 1612)», *Manuscripts* 28 (2010) 103-140.

2. ALGUNS EXEMPLES SIGNIFICATIUS DE LA DINÀMICA DEL PATRIMONI

Les anotacions del volum de rendes permet d'accedir a la dinàmica del patrimoni. La creació i consignació de censals o violaris forma part d'una activitat quasi quotidiana feta personalment en nom d'ell, sovint acompanyat de la seva mare Isabel i de la seva muller Lucrècia. Algunes gestions són fetes per procuració i entre les procuracions mereix ser destacada la feta el 9 de desembre de 1583 a Jaume Peralba «per a que ns exigisca nostres censals», al qual s'assigna un salari de 16 diners per lliura de les pensions cobrades al dia i un ral per lliura pel cobraments de ròssecs, és a dir, el 6,6% dels censals cobrats al dia i el 10% dels censals endarrerits. Aquesta procuració s'acabava en 1588. N'hi ha moltes més, com la de mossèn Viñoles, que el 25 de febrer de 1588 reemplaça Peralba i pren salari de 7 lliures anuals però que prefereix substituir-les per un parell de cargues de vi anuals. Després localitzem una procuració general el 9 de gener de 1608 a don Joan de Rebolledo a Nàpols «per a rebre qualsevols dinés nostres per a transigir y concordar per nosaltres qualsevols tractes y per a obligar-nos en les sumes a ell ben vistes per a plets y substituir per dits plets tansolament», però no ens assabenta de la naturalesa dels afers.¹⁰ Potser té relació amb els compromisos familiars amb la princesa de Salern, com ja veurem.

El patrimoni Albanell també fa establiments. Destaco l'establiment fet el 30 de setembre de 1585 per ell i la seva mare d'una Torre del Prat (casa i hereutat) a Esteve Cavaller, pagès de la parròquia de Santa Eulàlia de Provençana, amb pactes que començaren a córrer el 5 de juny de 1586. Esteve Cavaller es comprometia a pagar un cens anual, per Sant Pere i Sant Feliu, de 8 quarteres d'ordi, a pagar per Nadal un porc d'un any per a criar i un parell de capons, a pagar per Sant Joan de Juny un parell de gallines o de capons i 8 xàvegues de palla de blat bones de 3 quintars de pes cadascuna, les quals els Albanell es reserven de triar-les en l'era o en la pallissa; Cavaller les ha de portar als senyors a càrrec seu. En cas de no pagar les 8 xàvegues un any, el següent n'hauria de pagar 16 i així successivament. A més, segons els pactes, Cavaller i els seus hereus han de pagar el quint de tots els grans «axi blat, civades, ordi y faves com també de tots llegums, lli i cànem» i així mateix el quint del vi i del raïm «si en venen a la plaça». Poc després de signat l'establiment, Albanell havia de resoldre un seguit de demandes de beneficis eclesiàstics de la seu de Barcelona i altres esglésies que li reclamaven censos, delmes o lluïsmes sobre diverses parts de la hisenda establerta. Galceran Albanell no admetia la tota-

10. ACA-ARB Generalitat V-57 fol. 135v.

litat de les demandes per ser «la heretat fora del territori de Barcelona y de tot lo terme de Sans».¹¹ Però, tot i pretendre «in nuda praescriptione tantum, ço és que no li tocava lluíisme [...] y per ser tota sa heretat fora del territori de Barcelona, encara que no y ajan concorregut dinés en lo concert, és estat forçat aver agut de pagar lluíisme per a firmar lo acte». Així, del Bargadell, un terreny de la hisenda, hagué de pagar lluíisme al procurador de la pabordia de setembre de la seu. Avaluat el Bargadell en 20 mujades, a raó de deu lliures la mujada, li pagà 36 lliures, un 18%, i per altres raons havia hagut de pagar 16 lliures a repartir entre l'ardiaca de la seu de Girona i el prior de Terrassa. El 14 de juny de 1593 les reclamacions encara no s'havien acabat i Albanell confessava un delme al rector del Pi per un terreny de 9 mujades, també al Bargadell, tot i que el rector l'absolia dels delmes endarrerits. L'establiment del Bargadell a Cavaller havia estat fet franc de delme i, tanmateix, aquest n'estava pagant a la pabordia de setembre. Per aquesta raó, Albanell, davant la reclamació de la rectoria del Pi, canviava els tractes de Cavaller al Bargadell. D'ençà de 1593, en aquesta partida, Cavaller en lloc de pagar-li de cinc garberes una, n'hi pagaria de deu garberes una, en compensació dels delmes sortits de trasantó.¹² L'establiment del Prat és un bon exemple de la voluntat d'incrementar rendes i de l'existència arreu de drets de tota mena, en aquest cas beneficis eclesiàstics, fins i tot en els juncars erms del Prat. No existia, doncs, a Barcelona i zona periurbana ni un pam sense drets.

Altres establiments fets per Albanell però de menor importància són l'assenyalat en el quadre de rendes de la casa del carrer de Natzaret de 1586, la qual comptava amb un hort, i la concessió el 5 de maig de 1610 a misser Illà major i als seus successors de la primícia de grans i la verema de Valldonzella, «exceptat lo oli», que consistia a prendre de trenta quarteres una i de trenta cargues de verema també una, rebent-ho per mà del majordom o persona de la casa que estigués allà, sense perjudicar —diu— les concessions ni immunitats de l'orde militar de Calatrava.

En aquest volum patrimonial també hi trobem lloguers de camps i compravendes. El 3 de novembre de 1599, Albanell llogava un camp a Sants a un tal Figueres «prop lo nostro de les tàpies al camí real» i també tenia llogada una mujada de terra tocant al dit camp a mossèn Francesc Vilar, adroguer.

11. Havia de ser un territori erm, perquè es parla de «terra erma del juncar» i de «tot lo juncar fins a la mar» (fol. 108v). Pel que fa a censos i lluíismes i les obligacions del venedor o el comprador a Barcelona o a fora de Barcelona, es pot consultar Antoni MIRAMBELL, *Els censos en el dret civil de Catalunya: la qüestió de l'emfiteusi (a propòsit de la llei especial 6/1990)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia 1997.

12. ACA-ARB, V-57, fols. 103r, 108v, 110v.

L'un i l'altre camp eren llogats pel preu de 6 lliures anuals per cinc anys.¹³ El 6 de desembre de 1604 llogava el clos de les tàpies del forn de Sants «ab lo dit forn de cals y los portxes a Pere Joan Vinyals pagès de Sarrià per preu de vintiquatre lliures a l'any ab lo terral y pedrera per tems de dos anys». Pactava amb Vinyals que en acabar el contracte havia de deixar ben conservades «les taulades dels portxes y la del cubert de la boca del forn» i «les portes de dit clos». També hi pactava que si Galceran Albanell volia fer dues fornades anuals durant el temps del lloguer, a compte propi, ho podia fer i, també, totes les que volgués a mitges amb en Vinyals. Finalment, de paraula acordaven que Vinyals adobaria «lo pilar y arcs ara de present que estaven cayguts» però «al restituir lo forn no s'és volgut obligar a dexar-ho bo y adobat, sinó que si acas se acertava a aver fet alguna fornada que restasen dits arcs y pilars bons los dexaria axí y si no restarian enderrocats, ho lo que y seria romput, per mon comte, lo qual he consentit per entrar una volta en tall de averne sufficient lloguer. E més diu que si li fas portar llenya de costals me la pagarà a cinc sous càrrega allí al forn». El 17 de desembre de 1605 llogava a Bernat Cirers, ajudant de mestre de cases, un camp de Montjuïc per vuit lliures i mitja a l'any per cinc anys, «exceptats los glans que són en dita pesa dels roures, les quals en dit acte me reserve». Entre les compravendes destaquen la venda a 4 de novembre de 1584 d'un camp prop dels «Tellés» a mossèn Pere Joan Cellés, mercader, per 120 lliures. El domini directe pertanyia a la comunitat del Pi i a un tal Gavarró, beneficiat del Sant Esperit de l'església de Sant Joan. «Avinguts los dos de pagar lo lluïme per iguals parts, que és estat a cada u quatre lliures, feta gràcia del ters y és estat tan poc per succeir a persona laica.»¹⁴ El 16 de desembre de 1586 venia a mossèn Pere Joan Bals, mercader, un bosquet i una vinya de la muntanya a Puig d'Ossa. Aquestes partides de terra tenien senyoria directa, la vinya en mans de Tamarit, senyor de Rodonyà, i el bosquet, de la comunitat de preveres de Sarrià. Tamarit i els preveres estaven en conflicte entre ells. Bals pagava per la vinya 90 lliures i 30 pel bosquet i assumia dos lluïsmes, dels quals no consta el valor, així com les escriptures notariales i encara 11 sous de censos anuals a Tamarit i 3 sous 6 diners de censos anuals a la comunitat de preveres de Sarrià.

Entre les vendes podem observar la liquidació gradual del bosc de Valldonzella, que havia de suposar uns canvis importants en la fesomia periurbana de Barcelona. Se'ns explica que aquest bosc havia estat comprat el 18 d'agost de 1506 a l'encant públic pel besavi Antic Almogàver per 35 lliures al veguer

13. ACA-ARB, V-57 fol. 117v.

14. ACA-ARB, V-57, fol. 102r.

de la Reial Audiència.¹⁵ El 28 de maig de 1604 es venia un tros de bosc de Valldonzella de deu mujades a Tomàs Diumer i Pere Campmany, pagesos de Sarrià, «per a tallar», «y donant-los quatre anys per a tallar» pel preu de 110 lliures «y ab pacte exprés que los dits no pugan tallar pinets xics de nodriment sinó a ús y costum de bon pagès y que tampoc no pugan tallar alzina ninguna gran ni xica». 110 lliures devia ser un preu massa alt per als compradors, ja que el 24 de febrer de 1606 Albanell escriu: «E per acabar de pagarme 28 lliures a compliment de dites 110 lliures me an fet revenda, del matex tros de bosc, una part de ell per preu de dites vint y vuyt lliures y dos més que són 30 lliures.»¹⁶ El 28 d'agost de 1604 es feia venda de l'usdefruït de un altre tros del bosc de Valldonzella a Joan Soca i Pere Sorribes «per a traure tant de la llenya de dit bosc com de la part de grans per cinc anys que ells culliran en dit tros» pel preu de 65 lliures. De paraula els compradors són informats que en aquell moment no es paga delme ni primícia, «que si cas era que lo rector ho senyor de Moli de Rey demanasen delme y primícia, que yo y respondré a mes costes fins a sentència definitiva. Y si'ns condemnen dins dit tems ells pagaran y, si no, tindran-ho franc de delme y primícia, com yo u tinc, los dits cinc anys».¹⁷

Més tard, el 22 de setembre de 1619, el 14 de setembre de 1621 i el 12 d'octubre de 1621, i actuant de gestor Francisco Monsuar, senyor de Favara i cosí de Galceran Albanell, es feien tres vendes més de trossos del bosc de Vandonzella. De fet, es tracta, més que de vendes, de contractes curts destinats a rompre el bosc. La primera venda és d'una peça de dues mujades feta a Joan Font de Sarrià per 15 lliures. Aquest «se obliga a treure-la de así a hun any» però a deixar els pins grossos i, pel que fa a les alzines, només a esporgar-les. La segona, de la qual no se'ns diu la grandària, és feta a Agustí Jordà, pagès de les Corts de Sarrià, per 50 lliures, el qual s'obliga a treure-la en tres anys. La tercera és feta a Benet Daró, pagès de Sarrià, per 15 lliures, el qual s'obliga a treure-la en dos anys i a deixar les alzines, roures i oliveres estalvis, tot a costum de bon pagès.

Sabem que Galceran Albanell cobrava dues terceres parts d'un censal sobre el forn de Ripoll. El forn no era tot d'ell. El 7 de maig de 1601 compra la tercera part de la caseta i forn del carrer de Ripoll a Enric Albanell, monjo de Sant Cugat, amb llicència del superior del monestir i abans que Enric fes professió. El forn estava llogat per 26 lliures a mestre Miquel Rodó,

15. ACA-ARB, V-57, fol. 132r.

16. ACA-ARB, V-57, fol. 128r.

17. ACA-ARB, V-57, fol. 129v.

forner. Galceran, per beneficiar Enric, comptabilitzava l'arrendament en 30 lliures anuals. Això permetia d'avaluar forn i caseta en 600 lliures de preu, del qual al monjo de Sant Cugat n'hi tocaven 200. Amb tot, per evitar major lluïisme es volia fer-ne constar només 122 lliures 10 sous. Finalment el resultat de la transacció amb Enric són 132 lliures 10 sous.¹⁸ Sobre aquesta quantitat cal pagar la senyoria directa de Bernat de Junyent per la camareria de Ripoll i la senyoria mitjana de Guerau de Guardiola.¹⁹ El lluïisme de la senyoria mitjana era a raó de 18 diners per lliura i el del domini directe d'11 diners per lliura. Els lluïsmes a pagar per Enric van pujar 9 lliures 12 sous: 6 lliures 12 sous per a Guardiola i 3 lliures per a la cambra de Ripoll. La intenció de Galceran en comprar el terç del forn a Enric era la venda de la totalitat del forn amb la caseta. Aquest era venut el 14 de gener de 1602 a Pere Roca, forner, per 300 lliures, i Galceran, en concert amb Pere Roca, pagava en concepte de lluïsmes 21 lliures 12 sous a Guerau de Guardiola i 10 lliures a la cambra de Ripoll. No era encara tot: hagué d'afegir 69 lliures 16 sous 6 diners en concepte de diversos endarreriments de censos. Pere Roca amb la compra s'obligava a pagar el cens anual de 10 lliures 3 sous 6 diners a Guerau de Guardiola.²⁰

No sols trobem Galceran Albanell fent vendes d'immobles, sinó també de matxos. Però sembla un fet ocasional. El 5 de novembre de 1602 ven un matxo petit per 28 lliures a Pere Ner, traginer, habitant del pla d'en Llull, i el 28 de maig de 1607, un matxo de pèl castany a Gabriel Borrull, pagès de Vall-doreix, per 60 lliures, amb el bast, brida i arreus. Al seu torn, però, també ocasionalment Albanell compra matxos. El 13 de setembre comprà a Bartomeu Trias i Pere Costa un matxo de pèl negre de 8 anys i alçada 7 palms i quart, per 55 lliures, per al pare Mir de l'orde de Sant Francesc que va a Madrid «per mos negocis»; el pagament està consignat a l'esmentat Gabriel Borrull. Pocs dies després, el 23 de setembre, per 130 lliures, Albanell comprà als mateixos Trias i Costa «dos matxos per al cotxe», de quatre anys fets l'un i de cinc anys l'altre, d'alçada set pams un quart i mig. «ab ses albardes».

Tot plegat ens mostra que les rendes de 1583 havien anat engrandint-se i que el patrimoni no resta mai quiet. Amb tot, no resulta senzill veure'n la dinàmica a causa de les consignacions i obligacions familiars.

18. Resultat de la deducció de censos deguts per Enric al senyor mitjà i de la suma de pensions de la tercera part del censal que Enric cobrava sobre el forn i que Galceran també li comprà.

19. El precari d'acceptació de la venda per part de Guerau de Guardiola compta amb el vist-i-plau de les germanes d'Enric, Jerònima Albanella, monja de les Jerònimes, i d'Isabel Dezllor i Albanella, les quals sobre el forn hi tenien interessos de llegítima.

20. ACA-ARB, Generalitat, V-57, fols. 123v-124r.

3. ALTRES ACTIVITATS DE GALCERAN ALBANELL

Galceran Albanell sembla implicat en una altra mena de negocis. Aquests no sembla que li reportin ingressos, però sí que signifiquen estretes relacions entre funcionaris reials, mai menyspreables per a qui pretén situar-se bé a la cort i que, segurament, expliquen tant o més que la seva formació cultural l'obtenció, no sols de la batllia i alcaldia de Tortosa, sinó sobretot la condició de preceptor del príncep i més tard aconseguir l'arquebisbat de Granada. Dos exemples prou eloqüents són les caucions fetes conjuntament amb el seu parent el senyor de Favara. El 24 de novembre de 1593 feia caució d'un cavall de Castella que, el 4 de març de 1594, per ordre de Joan Soler, regent de Sardenya i carlà de Càller, embarcava cap a Sardenya, «per a pare de eugues». Seguint l'ordre, l'envià a don Jeroni de Sitala, de l'Alguer. L'embarca amb llicència, del 4 de febrer de 1594, del duc de Maqueda, virrei de Catalunya, obligant-se a tornar responsió autèntica de l'operació al virrei al cap de sis mesos. El 8 de juny de 1594 arribava la responsió amb la llicència al dors. Galceran diu que en prenia nota pel fet que ell havia prestat caució de l'operació a la règia cort sots pena de 100 ducats de portar la certificatòria. L'operació havia disposat de la fermaça del seu cosí el senyor Marc Antoni Monsuar, senyor de Favara, «de la qual obligació ell y yo som fora, gràcies a Nostra Senyor».²¹

També el trobem implicat amb gestions comercials de blat. El 21 de desembre de 1596, Galceran Albanell i de nou Marc Antoni Monsuar, senyor de Favara, prestaven caució «per raó de uns blats que don Jayme de Palafox, camarer de Sa Santedat, embarcà en Tortosa. Avem prestada cautió, a pena de sinccentes lliures y constituent-nos principals en assò, que dit don Jayme no traurà dit blat comprat en Catalunya sinó de Aragó, ni tampoc lo portarà a terres de enemics, lo qual blat són de cinquanta fins a sexantamil quarteres, ni tampoc embarcarà més cantitat y per aquest effecte partex un official y comissari que-s diu Puig per a rebre informatió y assistir al mesurar de dit blat de la qual farà relació quant sia tornat. Y lo dit don Jayme nos a de enviar desde Çaragoça, a unt vuy és, un acte de indemnitat». Jaume de Palafox enviava l'acte d'indemnitat «y un poder del nunci per a obligar la Cambra Apostòlica, de la qual obligació y gràcies a Nostre Senyor som fora per ésser arribat tot lo blat a Roma o a mans del Papa, excepto un vaxell de Oriol lo qual prengueren en França en lo que nosaltres som fora de culpa, quant més que o an

21. ACA-ARB, V-57, fol. 111v.

pagat a sa Santedat, pus no se a repetit res fins vuy a 5 de dezembre 1598 dels asseguradors ni fins a primer de janer 1601».²²

En un cas i en l'altre les caucions no pertanyen a negocis privats sinó relacionats un amb la burocràcia reial de Sardènia i l'altre amb el papa.

Tortosa i Sardènia sempre havien estat places llaminereres per al comerç blader, fos per necessitats oficials fos per consum privat. Així Galceran Albanell el novembre de 1596 feia memòria que «la Regia Cort me donà llicència per a embarcar en Tortosa vuytanta-y-sis quarteres de blat per la qual prestí cautió que era per a mi, y vuy a 18 de janer 1597 he restituida dita llicència a mossèn Escolà escrivent y ajudant de la Real Thesoreria, y és cancellada dita cautió y rebut lo blat a salvament, gràcies a Déu Nostre Senyor».²³ En una altra ocasió la llicència bladera és en relació a blat de Sardènia, i Galceran Albanell escrivia: «fas nota com a 21 de desembre 1610 ab sa real cédula dada en Madrid, sa magestat me a fet mercè de la trata de tres mil estarells de blat del regne de Cerdenya francs de drets ab sa real cédula la qual tinc consignada a Jaume Mas en descàrrec del que ell per mi en diverses cantitats de canvis està obligat. La qual consignació y cessió he feta al dit Mas en poder de Joan Blanc notari de Barcelona a 21 de febrer 1611 ab inserta de dita cédula la qual se a de imbiar originalment a Cerdenya. Gracias a N. S».²⁴

La gestió dels béns dels moriscos de reialenc expulsats de les terres de l'Ebre és una altra mostra dels vincles cortesans dels Albanell. També ho verifica el compromís envers el censal anomenat de la princesa de Salern.²⁵ «Fas memòria —escriu el 30 de gener de 1597— com per la bondat y misericòrdia de Nostre Senyor Déu, de la qual sien fetes infinites gràcies a sa Divina Magestad, vuy que comtam a 30 de janer 1597 he lluit en la taula de la ciutat part del censal de les 3.000 lliures de la princesa de Salerno en que estic obligat per fiança del senyor Galceran Albanell mon avi per raó dels dinés que, a effecte de fer-se dita lluitió, són estat pagats en Cerdenya a Pere Baccallar, que estiga en lo cel, per la Règia Cort de allí per orde y lletra del Rey y a mi per dit Baccallar remesos ço és fins vuy mil ducats, lo compliment dels quals rebí en lo banc de Jaume Bru y Francesc Pobra a 8 de novembre 1596.» D'aquesta

22. ACA-ARB, V-57, fol. 113r-113v.

23. ACA-ARB, V-57, fol. 113v.

24. ACA-ARB, Generalitat, V-57, fol. 139v.

25. Les connexions de l'avi de Galceran Albanell amb la princesa de Salern, és a dir, amb Isabel de Vilamarí, ens permeten d'observar les relacions barcelonines amb l'humanisme napolità. Sobre la personalitat d'Isabel de Vilamarí es pot consultar: Isabel SEGARRA AÑÓN, «Humanismo y Reforma en la corte renacentista de Isabel de Vilamarí: Escipión Capece y sus lectoras», *Quaderns d'Italìa* 6 (2001) 123-135.

manera lluía mil lliures als hereus i successors de la senyora Àngela Robiona i a mossèn Damià Sarri i a Marianna la seva muller. El 10 de maig de 1597, encara, en relació a la llució d'aquest mateix censal, girava en la taula de canvi de Barcelona dues mil lliures a misser Jaume Dalmau. És evident que aquests pagaments l'obliguen a mobilitzar eventualment recursos propis i a prendre algun canvi: «y he cobrat —escriu finalment— los actes originals, les definicions tretes en pregami, transumptos en paper autèntics de les successions y tot he enviat a Cerdenya vuy a 20 de maig 1597 a Miquel Baccallar ab un vaxell de Sagini Marqui y Picarull, sarts. Gràcies al Senyor». En les anotacions de Galceran Albanell són constants les exclamacions de gratitud a Déu cada vegada que liquida un deute o es treu de sobre una obligació.

4. PLETS I CONCÒRDIES. UN FET CONGÈNIT ALS PATRIMONIS

Els plets i les concòrdies tenen un pes en el patrimoni. Destaca la concòrdia patrimonial familiar de 26 de gener de 1586²⁶ per la qual havia d'obtenir 2.300 lliures en censals i, això, a 20 mil per mil, és a dir, al 5%, suposaven una renda anual de 115 lliures en pensions: «nos tenim cada hu per contents», escriu alleugerit un cop la concòrdia feta. Em sap greu no haver trobat la concòrdia entre els manuals del notari de Barcelona Jeroni Ollers, en poder del qual fou feta, perquè la ressenya d'Albanell diu que els «hereus han fermada àpoca de com avien rebuts certs llibres y coses de or a compliment de tots llibres y mobles y altres coses que ací tenien de sa heretat». Hauria estat interessant conèixer els llibres d'aquesta família de formació humanista.

L'altra concòrdia important procedia d'un vell plet derivat de la gestió d'Antic Almogàver, besavi de Galceran, com a tutor i curador de don Álvaro de Madrigal.²⁷ Juan Madrigal reclamava uns diners, com a hereu del seu pare

26. La concòrdia fou entre els hereus de misser Francesc Albanell, segons la qual eren Jeroni Albanell, fill de mossèn Enric Albanell, la seva muller Àngela Albanella, la senyora Marianna Albanella, monja de Valldonzella, i el nostre Galceran Albanell. A més, Galceran Albanell era l'hereu del paborde Ramon Albanell, també fill de Francesc (ACA-ARB, Generalitat, V-57 fol. 103v), el qual havia estat curador de Galceran (fol. 109r). Si bé hi havia altres hereus, com ties i diverses cosines seves Albanelles i Monsuar, monges de Jonqueres, que amb permís de la superiora feien remissió de l'herència de Bernat Almogàver, paborde de Manresa i capellà de la capella reial, en favor de Galceran Albanell (4-6-1604) (fol. 128v). Sembla que, procedents del paborde Almogàver, Galceran havia rebut els censos de Manresa dits d'en Botí, la pensió de censal de Deví i algun compartiment de greuges (fol. 128r-v).

27. L'afer Madrigal conté l'anècdota curiosa d'un canvi de nom que transcendeix el mateix protagonista. Álvaro de Madrigal és Jaime de Palafox. Abans de la informació sobre el plet,

Álvaro, a Galceran Albanell, com a hereu del seu besavi Antic. Galceran s'afanyava a fer clarícies. Observa que és un vell plet no tancat: «ha molts anys que comensà, no a prescrit segons me par perque de quant en quant an fet aquestos [els Madrigal, íntimes] ho semblants procehiments», «com aquestos senyors Madrigals tenen son asiento en Cerdenya no procehiren crec yo ab moltra calor la causa». Observa que no han estat citats tots els qui d'una manera o altra participarien de l'herència d'Antic Almogàver. «Si a cas som condemnats ajan de participar segons tocarà la part a cadahu. Lo repartiment de aquesta heretat fou per les causes següents. Antic Almogàver tingué una germana casada amb Boscà, mare que fou de Boscà [el poeta?] del qual és filla ho neta, la que vuy és viva dona Marianna Boscà y de Bardaxí.²⁸ Tingué Antic Almogàver un fill que es digué Juan Almogàver y a ma àvia y altres fills, los quals moriren. Restaren Juan Almogàver y ma àvia. Casà lo dit Juan ab Gerònima Palou, germana del baró Palou y de la mare que vuy viu de don Ramon Torrellas, y morí sens fills, dexant hereu de tots sos drets a sa muller, la qual après casà ab don Lluys de Cardona y entre les altres coses que li caberen de l'heretat de dit Juan Almogàver son marit fou la casa que vuy té y posseheix don Lluys de Cardona davant un carrer que va a Sant Miquel y perque lo pare de Antic Almogàver, avi de dit Juan, hi sos predecessors heretaren los fills de les filles y desheretaren les filles dels fills, per ço, mort lo dit Juan, perque Boscà era fill d'una germana de l'Antic, com és dit, li cabe part de l'heretat y axí se concordaren, de manera que en lo que s'aurà de pagar an de participar aquests hereus», és a dir, Albanell, Cardona i Boscà. Segons el procés —escriu Albanell— la condemna seria entorn de les 230 o 240 lliures que amb un interès, des de l'any 1564 ençà a raó de sou per lliura, serien més o menys unes 600 lliures a repartir, encara que el càlcul estava impugnat. De fet, el plet no acabava fins a una concòrdia de 20 de febrer de 1615, segons la qual

Galceran Albanell el març de 1587 explica que «lo sr don Jayme de Palafox [...] per anar encubert per cert cas de uns colps se feya dir Alvaro de Madrigal». En aquesta data, entre ells hi ha moviments de diners: «me tenia comanades —escriu Albanell— per una part cent y dotze lliures y per altra doscentes, de les quals ab una partida girí, en lo banc de Puiggener a 7 de novembre 1587 per lletra de cambi de dit sr Madrigal feta en Madrid a 6 de octubre de 1586, doscentes y vint lliures y les restants li e pagades en diversos partits conforme tinc d'ell albarà a fi y compliment de tot sa n'a fet a 11 de juny 1587, lo qual tinc en lo fil dels albarans», fol. 107v. Segons Francesco Manconi, Álvaro de Madrigal, el primer dels virreis sards de Felip II, va ser acusat d'exportació clandestina de blat a Barcelona, València, Mallorca, Nàpols i Alassio, tràfic afavorit per les seves relacions clientelars amb cases sardo-catalanes. Cf. Francesco MANCONI, *Cerdeña. Un reino de la Corona de Aragón bajo los Austria*, València: Publicacions de la Universitat de València 2010, 294.

28. «Casada amb don Juan de Bardaxí de Çaragoça», fol 106r.

els Albanell havien de pagar 300 lliures als successors de don Álvaro, i ja com a arquebisbe de Granada, Albanell ordenava, el 21 de febrer de 1624, pagar 90 lliures a compliment de les 300 de la concòrdia amb els Madrigal.²⁹

Un altra plet de pes és entorn de l'indivís del lloc de Boadella de l'Empordà, els delmes de Palau i Terrades i el bosquet al peu de la vinya de Puig d'Ossa, les quals coses Galceran Albanell compartia amb Marianna Díez de Guevara Boscán i de Bardaixí, vídua de don Martín de Bardaixí, de Saragossa. El 22 de novembre de 1598, Galceran li reconeixia un deute de 366 lliures 9 sous 6 diners i el 2 de febrer de 1602, instat per don Pedro Bermúdez de Castro, marit de la filla de Marianna, es veia obligat a liquidar la possessió després de comprovar que la jurisdicció també era indivisa. És una successió més dels Almogàver. Entre gener i febrer de 1602 es féu la venda a Francesc Baldiri Pedralbes, mercader. La part de Marianna, per 975 lliures, i la part de Galceran, per 1.000 lliures. Hi havia censals a quitar amb Lucrècia Bret i de Meca, vídua d'Onofre Bret i de Darnius, la qual estava en plet amb el vescomte de Rocafort. Per tot plegat, Albanell diu que haurà de pagar el lluïisme a la batllia general. «que a bon arbitre seran doscentes lliures ho més».

5. GALCERAN ALBANELL, IMPLICAT EN BENEFICIS ECLESIASTICS I EN LA COMPRA D'OFICIS

Galceran Albanell estava involucrat en moltes altres activitats. Així, tenia interessos en més d'un benefici eclesiàstic i feia fiança a més d'un en la compra d'oficis. El 10 de novembre de 1585 mossèn Joan Bassa Safont signava a Albanell el precari d'un camp de la pujada de la Pedrera de Montjuïc, per tal de gaudir del benefici de Santa Eufrasina de la seu de Barcelona. El 26 de novembre de 1585, Albanell prenia un censal de 400 lliures sobre l'administració d'una causa pia de la seva sogra Isabel Llulla i el seu cunyat Joan Llull i a canvi empenyorava un censal dotal de Bellpuig de 19 lliures 17 sous i 6 diners de pensió; aquesta pensió al 5% no cobria les 400 lliures, però Albanell es comprometia a saldar-les. Galceran Albanell era patró de la capellania de santa Brígida de l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona i, com a tal, hi presentava candidats; en 1596 ho feia en competència amb el bisbe de Barcelona i sortia el seu candidat, mossèn Joan Anglada, prevere de la seu. En 1597 quedava vacant el benefici de santa Elena del claustre de la seu de Barcelona i Albanell hi presentava també candidat, en competència amb dona

29. ACA-ARB, Generalitat, V-57, fols. 140r i 141r.

Marianna de Bardaixí i Boscà, però en aquest cas perdia. El 5 d'agost de 1598, per mort de Marimonda Albanella, monja de Jonqueres, Albanell, després de pagar una sèrie de prorrates als familiars, heretava la possessió d'una causa pia que rendia 57 lliures 10 sous anuals. El setembre de 1603 moria el possessor del benefici de sant Maties del claustre de la seu de Barcelona, del qual Albanell tenia patronatge compartit amb Marianna Diaz de Guevara i Boscán, hereva de Marianna Bardaixí Boscà. En nom de Marianna actuava el seu marit don Pedro Bermúdez de Castro, el qual imposava el seu candidat, Francesc Baldiri Pedralbes, mercader, i el canonge Cassador, candidat de Galceran, s'havia de retirar tot i ser, escriu Albanell, de llinatge Almogàver. Galceran renunciava a pledejar, però es comprometia a posar «millor clarícia» a la qüestió amb vista al futur. És freqüent, en les anotacions d'Albanell, trobar frases que el comprometen a comprovar o a deixar informació més precisa per als futurs interessos patrimonials. En 1597, en relació al benefici de santa Elena, parla d'evitar perjudici al seu dret i al dels seus i veu la necessitat «que-s troben algunes clarícies». Quan el març de 1600 mor Enric Albanell, monjo de Sant Cugat, parla de la necessitat de fer una memòria per aclarir millor tot allò que li pertoca i, el juny de 1604, a propòsit d'unes cases situades on aleshores hi havia el monestir de Sant Josep i d'una casa davant la del marquès d'Aitona,³⁰ Galceran escriu que conserva un testament de misser Jeroni Albanell, fill del regent, «en paper en lo armari dels actes, si bé los dits Albanells pretenen ser fora de dit vincle, per so fas lo present advertiment perquè, morint ells, si mon hereu voldrà fer alguna inquisició ho prosequició de açò, tinga notícia». Aquesta preocupació per la integritat patrimonial explica els seus esforços a la recerca de greuges impagats pendents.³¹ El 23 de juliol de 1586 pagava a mossèn Rafel Vilar, notari dels greuges, 18 rals (1 lliura 16 sous) per 18 fulls del buidatge de set actes de greuges, per localitzar allò que li era degut i podia reclamar i, pocs dies després, feia constar haver localitzat nou sentències que li sumaven almenys unes 1.190 lliures i escaig, encara que es lamenta d'errors comptables i recorda que té greuges procedents de l'herència del paborde Ramon Albanell.³²

30. Cases que diu que foren venudes entorn de 1584 per Enric Albanell, novici dels carmelites descalços, i la seva germana Jerònima Albanella; la casa de davant del marquès d'Aitona havia estat venuda en 1603 a misser Ayllà.

31. Sobre el pagament dels deutes civils del rei a través dels greuges de corts, vegeu Oriol OLEART I PIQUET, *Els greuges de la Cort a la Catalunya del segle XVI*, Universitat de Barcelona, Departament d'Història del Dret, tesi doctoral llegida en 1992. Accés en línia, Barcelona 2010.

32. ACA-ARB, Generalitat, V-57, fols. 105v, 107r, 128r.

També paga la pena destacar les fiances de Galceran Albanell en la compravenda d'oficis, com la del 13 de gener de 1600, en la qual aquest paga 400 lliures a Jeroni Lloselles, mercader, a petició de fra Rafael Saló, domínic, per la venda de l'ofici d'alguzir a Joan Saló, germà de Rafael. Les ha de pagar quan arribi el privilegi reial de l'ofici, en compliment d'un total de 600 lliures. El 4 de febrer de 1602 feia fiança a Jaume Mas, amb el qual diu estar obligat, de la sisena part del preu de l'ofici vitalici de receptor de drets de la Diputació de 6.000 lliures de preu total. Però l'ofici estava en plet i finalment se'l quedava un altre, i Jaume Mas s'havia d'acontentar amb una rectoria de fraus de molt menor preu. Galceran, que primer havia exclamat: «N. S. me traga en bé della», diu després: «so fora gràcies a sa Divina Magestat». En ser de menor preu, no diu quin, Jaume Mas no havia reclamat cap fiança. També el trobem el 15 de maig de 1607 fent fiança a don Martín Juan Agustín, amb qui està obligat per deutes, en l'obtenció d'unes butlles a Roma per a una canongia de Saragossa que el rei havia atorgat a Agustín. Galceran paga a través del mercader Rafael Nadal 110 escuts d'or en favor de fra Isidor d'Aliaga, domínic del convent de la Minerva de Roma. Els escuts són pagats en diverses partides a raó de 32,5 sous l'escut.

La fiança també podia fer-se per altres causes, com la d'un presoner aclarat. El 24 de novembre de 1597, Galceran Albanell, associat amb el senyor de Favara, explica que «per fer bona obra a Badia, que estava pres per los diputats, li avem feta fiança per mil lliures de que tindrà lo arrest dins tota la casa de la Deputació y de allí no exirà sens llicència dels diputats y per so avem obligat nostres persones com a deutes fiscals». «Ya gràcies a sa Divina Magestat ne som fora y lo dit Badia també, al principi del any 1598.»³³

6. ELS FILLS DE GALCERAN ALBANELL. EL PRIMOGÈNIT, JERONI ALBANELL

Al costat dels moviments d'aquestes rendes que el volum permet de seguir fil per randa, Galceran Albanell combina les anotacions rendístiques amb notícies de caràcter familiar. Entre aquestes, el naixement del seus fills, que ens

33. No explica el motiu pel qual Badia estava pres a la Diputació; tampoc l'edició dels *Dietaris de la Generalitat* no ens ho aclareix. Podria haver estat per fraus o deutes. Potser es tracta de Joan Badia, alguzir extraordinari, a qui Isabel de Cabrera, nora de Galceran, pren un censal de 185 lliures de preu, del qual Galceran Albanell diu: «la veritat és que lo dit censal és per a mi y són entrats en mon poder los dinés...» (ACA-ARB, Generalitat, V-57, fol 134v).

permet d'observar la importància de la mortalitat infantil de l'època, independentment de l'estatus de la nissaga.

«Item fas memòria —escriu Galceran Albanell— que a 23 de mars 1584 divendres a nou hores y tres quarts de la tarde [sic] N. S. fou servit donar-nos un fill, batejaren-lo lo endemà en N^a S^a del Pi, foren padrins lo Sr de Favara y mi sra la sra Isabel Llulla y de Soler, posaren-li nom Hierònym, Magí, Juan, Francesc. N. S. lo fasa bo.»

Però la resta de fills no sobrevisqueren: «Item fas memòria —torna a escriure més endavant— que a 11 de març 1585 N.S. és estat servit de donar-nos una filla a deu hores y mija de la nit, an la batejada a 12 de mars 1585 y an li posat nom Llucrecia, Francisca, Juana, Paula. Foren padrins lo senyor Juan Llull y la sra dona Laudomia de Rebolledo. N. S. la fasa a son sant servey. Essen anada al cel a 11 de mars 1587.» La segona criatura, una filla, moria, doncs, a dos anys.

El març del 1586 escriu: «Ha 12 de mars 1586 fou servit de donar-nos N. S. una filla nasqué a dos hores y tres quarts y mitg de matí an la batejada lo matex dia en la iglésia del Pi. Són estats padrins lo sr don Juan Icart balle general y la sra dona Isabel Llulla y de Cabrera, an li posat nom Isabel Juana Paula. N. S. la fasa a son sant servey. Essen anada al cel a 9 de abril 1586 dimecres entre onze y dotze hores de la nit.» La tercera criatura, també una filla, tot just vivia un curt mes.

L'any següent escrivia: «Item fas memòria que a 17 de mars 1587 nasqué una minyona morta, la qual primsenyaren abans de morir, isqué en la matinata a punta de dia. N.S. la tinga en sa glòria.» Encara el volum consigna un darrer fill: «Item fas memòria que a 24 de mars 1588 nos ha donat N. S. un minyó a les set hores de matí en lo batejat en la parròchia del Pi. Són estats padrins lo Sr Francisco Monsuar y la Sra Isabel Juana Doms, an li posat nom Francisco, Gerònim, Juan. N. S. lo fasa a son sant servey. Essen anat al cel a 31 de dit mes y any a dues hores de matí.» Havia viscut uns set dies escasos.

Ja no hi ha més notícia de fills. De cinc fills, tres nenes i dos nens, només sobrevisqué Jeroni, el primer fill.

El fill Jeroni és associat en la gestió del patrimoni des del 2 de novembre de 1600 i des d'aleshores sol constar en les procuracions dels seus pares. Segur que Galceran Albanell va fer mans i mànigues per l'èxit social de l'únic fill que li quedà dels cinc nascuts. Galceran obtenia privilegi de noblesa per al seu fill de Felip III, signat a l'Escorial el 24 d'octubre de 1598 i revalidat o habilitat en la Cort General de Barcelona de 1599. Jeroni només tenia catorze anys. Sabem que Galceran Albanell pagava a Francisco Safont 300 lliures, 200

per la sol·licitud del privilegi i 100 per l'expedició i dret de segell. Els ducs de Maqueda i de Feria, virreis de Catalunya, hi havien intervingut amb dues cartes favorables.³⁴ «Plàcia a Déu Nostre Senyor —acaba dient la notícia— sia per a son sant servey y li done la verdadera nobleza y riqueza de virtuts que per a sa ànima li convenen a ell y a tots sos descendents y molt gran y verdader amor y temor de sa Divina Magestad, y l fassa gran defensor de sa religió christiana y de sos sants preceptes fins a posar la vida per ells tostems que convinga.»³⁵

El 2 de novembre de 1600, Galceran Albanell, davant de notari, donava llicència a Jeroni de disposar dels seus béns i drets, i Jeroni feia al seu pare donació lliure, dita de «causa mortis», de tots els seus béns i drets. Era el preludi de la marxa de Jeroni a Madrid. Galceran Albanell el 18 de gener de 1601 rebia 478 lliures 6 sous i 8 diners per un canvi que havia pres de 400 escuts d'or de Rafael Antic, avalat per Jaume Mas, sastre; d'aquestes lliures, 300 eren «per los gastos del entrar don Gerònim en Madrid», entre altres coses urgents. El 8 de febrer de 1602 els Albanell feien definició de comptes amb don Montserrat Guardiola, regent del Consell Suprem d'Aragó, de 1.121 lliures en relació a les despeses de «don Gerònim de Albanell mon fill quant anà per patge en lo any 1600 y 1601 [...] los quals a enviat dit sr Regent de Valladolid y ab firma de dit don Gerònim». Després d'aquesta notícia, amb Jeroni de nou a Barcelona, tenia lloc el casament de Jeroni amb Isabel de Cabrera.

Des de 1593, per testament del seu cunyat Joan Llull, Galceran Albanell era un dels curadors dels fills de Joan Llull i Isabel Llulla i de Cabrera, Lluís, Jerònima i Isabel, i segons aquest testament una de les filles estava destinada a casar-se amb Jeroni, fill de Galceran³⁶. El 3 d'abril de 1594 moria l'avi dels fills dels Llull, Frederic de Cabrera, a la presó, carregat de deutes.³⁷ D'ençà d'aleshores es fa ostensible la intervenció de Galceran Albanell en el patrimoni d'Isabel, la qual heretava el patrimoni del seu avi Frederic amb els seus

34. «Fas nota com lo rey don Felip tercer de aquest nom nostron senyor a honrat a Gerònim Albanell mon fill ab privilegi de nobleza, la data del qual és en lo monastir de St Llorens del Escorial a 24 de octubre 1598 passat per cancelleria», fol. 115v.

35. V-57, fol 115v.

36. Els curadors eren Frederic de Cabrera, sogre de Joan Llull, el senyor Pons, major, Miquel d'Oms, major, Joan Dusay, don Antic de Cabrera, comanador de Sant Joan, germà de Frederic, el Sr. Gualbes de Corbera i Galceran Albanell (fol. 111r). En aquesta nota només parla de les dues filles, però en altres ocasions Galceran Albanell també apareix com a curador del fill Lluís.

37. Sobre Isabel de Cabrera, vegeu Eva SERRA I PUIG, «Isabel de Cabrera i Albanell. Una economia rendista al final d'una nissaga (1607-1615)», en *Recerques*, en premsa.

deutes, però també amb una sucosa pensió de censal sobre el comtat de Mòdica (Sicília).³⁸ Amb tot, el volum patrimonial d'Albanell conté deutoris, censals i consignacions de censals per a anar eixugant els deutes de Frederic. Jerònima, la germana gran, la que en principi havia de casar-se amb Jeroni Albanell, s'havia casat amb Guerau de Cruïlles, comte de Montagut,³⁹ i Isabel ho feia el 23 de febrer de 1607 amb Jeroni Albanell. El patrimoni d'Isabel de Cabrera quedava molt lligat al de Galceran Albanell, com permet d'observar una definició de comptes feta per Isabel de l'administració dels seus béns (16 de juliol de 1609) a Galceran Albanell i a Joan Dusay, un altre dels curadors i a la casa del qual havia viscut Isabel de soltera. En aquesta definició de comptes, Isabel restava deutora de Galceran en 470 lliures 16 sous; en la mateixa data Isabel desobligava a Galceran Albanell i Joan Dusay de diversos censals, fet que cal relacionar amb els deutes de l'avi Frederic, i el 10 de desembre de 1609, Galceran Albanell, la seva muller Lucrecia, el seu fill Jeroni i la seva nora Isabel de Cabrera, feien conjuntament procura a Joan Barres, notari causídic, «per a tots plets ab poder de substituir».⁴⁰ Una altra prova d'aquesta estreta relació entre Galceran Albanell i les rendes d'Isabel de Cabrera és el balanç comptable que féu Isabel amb el seu sogre el 20 d'abril de 1615, quan amb la mort de Jeroni quedà vídua.⁴¹

Els capítols matrimonials de Jeroni Albanell i Isabel de Cabrera (23 de febrer de 1607) mostren uns dots ben importants. El d'Isabel era de 10 mil lliures. Jeroni feia un escriu a Isabel de 2.500 lliures. Jeroni es reservava per a testar 7.000 lliures, cinc mil procedents del dot de la seva mare Lucrecia.⁴² Es casaven el 24, dia de Sant Maties, l'endemà de fer els capítols «los a desposats lo sr Lluys Doms, ardiaca major de Tarragona en casa del Sr Joan Dusay a unt dita sra dona Isabel està y lo següet diumenge, a 25 de dit mes de febrer 1607, an oyt missa y rebuda benedictió en la iglésia del monastir de St Francesc, y a dita la missa dit sr ardiaca Doms, assistint-hi lo sr virrey y sra virreyna duc

38. Isabel cedia en capítols matrimonials, com a dot, entre altres rendes, 300 lliures anuals del censal de Sicília, la globalitat del qual rendia entre 1606 i 1610 més de 7.300 lliures, que signifiquen una pensió de més de 1.400 lliures anuals.

39. Per aquesta raó hi ha en el volum patrimonial de Galceran Albanell moltes referències a Guerau de Cruïlles comte de Montagut.

40. En el llibre de rendes, Galceran Albanell fa constar les 500 lliures anuals del dot de 10.000 lliures d'Isabel de Cabrera, la qual el 23 de febrer de 1607 es casava amb Jeroni Albanell.

41. Els comptes foren portats per Francisco Monsuar, cosí de Galceran Albanell, i la definició definitiva fou feta davant d'Antoni Estalella, notari de Barcelona, el 14 de març de 1616. Cf. Eva SERRA, «Isabel de Cabrera i Albanell, una economia».

42. No m'ha estat possible de localitzar aquests capítols matrimonials entre els manuals dels notaris de Barcelona Joan Parejà i Joan Sala.

y duquesa de Monteleón y casi toda la nobleza del lloc. Gràcies a Déu Nostre Senyor». Pocs dies després, Isabel es posava malalta i volia fer testament i, «trobant-se ya molt millor lo a fet vuy als 31 de mars 1607» i cedia al marit Jeroni i al sogre Galceran tots els seus béns parafernals, administrats fins aleshores per Galceran. Encara Galceran Albanell aconseguia per al seu fill l'adjuntia i successió en el seu ofici de batlle i alcaid de Tortosa. «Fas nota —escrivia a final de 1610— com sa Magestad me a fet mercè de donar-me per ajudant en lo offic de Tortosa ab futura successió a don Hierònym Albanell mon fill per lo qual ha pagat de tota expedició 55 lliures y tinc en mon poder gràcies a N. S.»⁴³ La darrera notícia substantiva que tenim de Jeroni en aquest volum és la definició de comptes entre pare i fill de 3 de novembre de 1611, segons la qual Jeroni li feia definició de tots els censos i censals que Galceran havia cobrat o retingut del seu dot.⁴⁴ Galceran i la seva dona Lucrècia feien procura a Jeroni per a cobrar les 500 lliures de censos i censals del seu dot i 500 lliures més de diversos censos i censals que els pares afegien per tal que els pogués «cobrar y tenir casa. Que sia al servei de N.S.» Fins aleshores segurament el matrimoni Albanell-Cabrera havia viscut amb els pares.

Per ara no sabem gran cosa més de Jeroni. Pere Molas explica que la conducta disbauxada del fill fou una decepció per al pare, fins a l'extrem que la seva mort l'any 1615 va ser acollida per Galceran «amb resignació cristiana no exempta de duresa», «gràcies al Senyor que hi haurà hu manco que lo offenga».⁴⁵

7. MÉS NOTÍCIES PERSONALS I QUOTIDIANES

De tant en tant les anotacions econòmiques ofereixen indirectament notícies més personals i quotidianes. No solament en relació als fills nascuts i morts, sinó també d'un altre caràcter des del concert pel manteniment d'una carrossa fins al retorn d'un esclau fugit.

El 23 d'octubre de 1586, Galceran Albanell concerta amb un tal Giralt, per altre nom Giró, d'ofici carreter, el manteniment per deu anys d'una carrossa. Giralt o Giró s'obliga a garantir-li la fusta, el manteniment de les rodes i el

43. V-57, fol. 139v.

44. Consten en un solt dins de V-57 i ho he fet constar en les observacions del quadre de les rendes de Galceran Albanell.

45. *Família i política al segle XVI català*, Barcelona: Rafael Dalmau editor 1990, p. 53. També en Pere MOLAS, *Catalunya i la casa d'Àustria*, Barcelona: Curial, amb la frase normalitzada: «Gràcies a Déu que hi haurà un de manco que li ofenga», 171.

tragí. Albanell es compromet a pagar-li per Sant Bartomeu 15 rals anuals per la fusta i 20 rals anuals pel manteniment de les rodes i el tragí, és a dir, per tot plegat 3 lliures i mitja anuals. Però abans dels dos anys, el 16 de maig de 1588, el concert era cancel·lat. La notícia només té interès per a situar l'ús dels caruatges urbans de l'època i col·labora a explicar-nos el capítol de cort no nat de les corts de 1626 destinat a regular la nova circulació urbana.

El 15 d'agost de 1600, Galceran Albanell lliurava un esclau al capità de la galera *Santiago* de Nàpols. Es tractava d'un esclau fugitiu. «Item, fas nota —escriu— com a 15 de agost 1600, dia de l'Assumpció de N^a S^a Sanctíssima he entregat lo esclau que tenia nomenat Mustafà al capità de la galera Santiago de Nàpols de la qual era fugit en Binarós a 22 de juliol 1597, diuse lo capità Cirera y lo dit esclau se deya Alí del Mar Negre y axí los escrivans de las galeres de Nàpols me an fet una fe y certificatòria la qual és en la arquimesa de la rebuda de dit esclau. Y per quant avian pagat al rey los de la galera, que tenien a càrrec guardarlo, per sa fugida cent lliures y yo avia de cobrar molts gastos que per ell avia fets, especialment les deu lliures que paguí als homens que el prengueren, so estat content de no volerne res pus ho avian de pagar los dits hòmens, y ara cobraran íntegres ab lo esclau les dites cent lliures que an pagades, les quals les restituyrà lo Rey pus té lo esclau.»⁴⁶ Un esclau fugitiu de galeres que durant tres anys hem d'entendre havia fet d'esclau domèstic de Galceran Albanell.

Entre els comentaris de novembre de 1579, Galceran Albanell fa una curiosa relació de com celebrava el dia dels morts: «nota com lo dia dels morts se acostumen fer en casa los suffragis següents y en lo modo següent:

Primo, a les sis de matí se acostuma de anar a Jhesús, portant ab dos dones dos covens ab ses tovalles primes de sobre y, dins d'ells, quatre dotzenes de pa y quatre hatches de sobre, y allí se diu una missa al capítol per ma besavia [la muller d'Antic Almogàver], per la qual se donan de caritat als frares dites 4 dotzenes de pa y se offerex un criat dits covens a la oferta y creman dites 4 atches tot lo tems de la missa, y se absol ho mitg ho un real en lo vas que-m par és dins ho davant de dit capítol. Y après se absol altre tant en la iglésia al vas de mos avis de part de mi senyora Rebolledo. De aquí se'n tornen les dones los dos covens y 4 hatches a casa, de a unt anam a la Seu y portam dins d'ells tres dotzenes y mija de pa y les matexes hatches a la Capella de Almogaver en les claustres de la Seu, y allí se diu Missa y creman axí matex les hatches per la qual se dona la charitat y-s'absol axí matex dos o tres sous y-s'ofereixen dos ho tres pans en la Missa fa y, als escolans, se donan conforme a quants són dos o tres a cadau. Altres caritats de pa allí no-fan per no

46. V-57, fol. 121v.

ésser lo vas principal y aver-hi grandíssima gent. De aquí, ab los matexos covens y hatches y pa, anam al Pi a unt se diu en nostra Capella un offici cantat de morts y après absolem quatre ho cinc ho sis sous al vas nostro dins dita Capella y creman axí matex les hatches y oferim a la oferta pa y après se donan allí algunas caritats y a cada bací a la porta un pa.⁴⁷

També trobem Galceran Albanell relacionant-se amb els testaments dels seus criats. El 2 d'abril de 1588, na Selva en el seu testament es dóna per contenta amb 35 lliures de liquidació de la seva soldada, les quals deixava a la seva néta en cas de casament o d'entrada en religió, extretes 10 lliures per a la seva sepultura, i deixava tota la roba a la seva filla. Comptava encara disposar d'un llegat del paborde Ramon Albanell de 4 lliures. Quan moria, el 3 de gener de 1591, Galceran Albanell pagava a la néta, casada amb l'encanyissador Roca, les 35 lliures pel seu dot.⁴⁸ El 24 de març de 1601 el trobem de nou prenent nota del testament de Miquel Sobirà, criat de Lucrecia. Aquest feia hereu un tal Pau, fill adoptiu, «y après mort sua ab fills o sense fills, a don Gerònim». Sembla, doncs, que el darrer hereu era el fill de Galceran. «Lo que vuy entenc que té —escriu Galceran— són alguns mobles y una casa en un carrer que travesa el carrer dels Cellers prop la Plassa Nova, la qual fa de cens ho censal deu lliures. En dita casa a posat doscentes y trentavuyt lliures de obres poc més ho manco».⁴⁹

8. CRÈDITS, CANVIS I EMPENYORAMENTS. DESPESES NUPCIALS I NECESSITAT DE LIQUIDITAT

Les despeses de la criança i formació de Jeroni Albanell, segons el volum de comptabilitat d'Albanell des de catorze anys fins a l'edat del casament costà al patrimoni 5.230 lliures 19 sous 6 diners, unes 500 lliures i escaig anuals. El casament, 4.000 lliures, de les quals 1.555 lliures 13 sous 6 diners per la dispensa pontifícia per la condició de cosins germans de Jeroni i Isabel.⁵⁰ Aquestes despeses obliguen a obtenir crèdits i a prendre canvis. Es pot fer el seguiment d'alguns. Coneixem un crèdit important com els 700 escuts de Jaume Bru enviats a Pere Joan Bru, fill de Jaume, pel qual Galceran li féu indemnitat el 15 de setembre de 1605. El crèdit era per a pagar a Roma part de les despe-

47. V-57, fol. 117r.

48. V-57, fol. 108r.

49. V-57, fol. 120r.

50. ACA-ARB, Generalitat, R-48, fol. 213r.

ses de l'expedició de la dispensa pontifícia.⁵¹ La mateixa dispensa i altres despeses del casament encara comportaren haver de prendre un canvi de 880 escuts pel qual es feia indemnitat a Francesc Bru per haver-lo sotaescriu. El canvi era pres de Francesc Granollacs per a la fira de Tots Sants de Plasència a raó de 26 sous l'escut. El 2 d'agost de 1607 el dit Granollacs girava al banc d'en Bru 1.144 lliures per a Galceran Albanell. Amb aquest canvi, Galceran pagava deutes als Bru i especificava que pensava liquidar-ho tot amb la pensió del censal de Sicília d'Isabel.⁵² Efectivament, en els anys 1608 a 1610 trobem consignacions de les pensions del censal de Sicília als Bru i als Granollacs per part d'Isabel de Cabrera.⁵³ El 14 d'octubre de 1605, Galceran, Lucrècia i Jeroni signaven acte de venda d'un censal de 2.400 lliures de preu i pensió 120 lliures a Pere Joan Soler, el qual havia estat regent de Sardenya i aleshores era jutge de cort de Catalunya; amb el censal obligaven la casa de Barcelona. El motiu era lluir dos censals que sumaven 1.000 lliures de preu i 50 lliures de pensió que ell i Lucrècia havien venut al notari Jaume Papiol, difunt, i pagar les 74 lliures de prorrates a la vídua de Papiol, mentre les restants 1.325 lliures «son per gastos y cosas que s'ofereixen en lo casament de dit don Gerònim ab la sra dona Isabel de Cabrera, obligant-se dit don Jeroni in forma cameral». El censal de Pere Joan Soler no sols servia per a pagar els dos lluïsmes sinó també una mena d'aixovar o parament de la llar. Galceran diu haver pres 24 «plattillos de plata», que pesaven 42 marcs 4 unces, a raó de 18 sous la unça i un sou «de mans» per cada unça i assolien el preu de 322 lliures 16 sous; una «salva» de plata, que havia pesat 2 marcs 3 unces 6 argensos i valgut 18 lliures 14 sous; una cadena d'or de 14 unces i 4 argensos, que a raó de 10 lliures 8 sous havia valgut 148 lliures 4 sous i per mans 3 lliures; un diamant de 125 lliures de preu; un cavall sard de 4 anys d'edat i preu de 130 lliures; una peça de vellut «pardo» amb fons d'or, a raó de 24 sous el pam, que tenia cinc canes, tres pams i havia valgut 51 lliures 12 sous. Totes les coses havien sumat 798 lliures 2 sous, quantitat que Galceran, el 27 d'octubre de 1605, pagava a través del banc Milsocós a Bartomeu Guerrell. En virtut, doncs, de l'acte amb Pere Joan Soler, aquest, el 24 d'octubre de 1605, girava en la taula als hereus del notari reial difunt Jaume Papiol 1.000 lliures per lluiació i quitament dels censals esmentats i 73 lliures 1 sou de prorrata. El 27 de novembre de 1605, Pere Joan Soler encara girava a Galceran i a Jeroni 926 lliures 19 sous a compliment de les 2.400 pactades i encara li que-

51. V-57, fol. 132r.

52. V-57, fol. 135r.

53. V-57, fol. 136v, 138v.

daven pendents 400 lliures que Soler les completava amb un immoble del qual calia descomptar obres i senyoria mitjana.⁵⁴ Encara, el 26 d'agost de 1606, Galceran Albanell prenia de Francisco Olivo, inquisidor de Catalunya, un censal de 1.600 lliures de preu i 80 lliures de pensió pel qual obligava l'heretat i casa de Valldonzella.⁵⁵

Posteriorment al casament, però de manera quasi immediata, es troben molts empenyoraments, concentrats entre 1607 i 1608. En un cas sabem que l'empenyorament ha estat obra de Jeroni i no és dubtós que els altres també fossin obra seva. El 17 de maig de 1607 havia estat empenyorada a Bartomeu Guerrell una via llarga de la cadena d'or d'Isabel de Cabrera per 120 lliures. El 17 de març de 1607 s'empenyoren a mossèn Marc Esteve, capellà del Palau, per 25 lliures 12 «ojals de tres perles ab lo cap del cintillo y una medalla de camafeo lo qual diu que té un droguer que-s diu Revella». El 13 de novembre de 1608 és empenyorat a misser Miquel Carreres «lo diamant de taula». No diu a quin preu. Una nota de 1608 fa memòria de «les penyores que tinc fora casa» i fa relació de tres vies de cadena, d'uns «ojals», un robí, un diamant, un «cintillo» amb perles, una medalla de camafeu, una sucrera de plata daurada, dos canelabres grossos de plata, un papagai d'or amb perles, un altre diamant, 46 «ojals», una «cintilla» d'or amb maragdes, sis «argolles» de plata, un plat i una palmatòria. La nota està ratllada, cosa que fa suposar que ha recobrat almenys part de les penyores. Si més no, sabem que havia estat recobrada la cadena d'Isabel de Cabrera i els botons, cinyell i camafeu empenyorats a Revella.⁵⁶

La necessitat de liquiditat explica l'ús sistemàtic de prendre canvis, sobretot en moments d'urgències.

Després de la mort de Frederic de Cabrera, «tenint necessitat la sra dona Leonor muller sua de dinés per a pagar la sepultura y alguns deutes forçats y no avent millor expedient, per no aver de vendre res ni mobles de la heretat, que cercar ací dinés y traure'ls a pagar sobre la pensió que reb la casa de dit sr Frederic de Cabrera sobre la comtat de Mòdica», Leonor, amb el consentiment dels marmessors del testament de Frederic,⁵⁷ i per conservar l'heretat, prenia diners del comanador Sella de la religió de Sant Joan, però calia que fos «sotaescrita», i Galceran feia la fermança per la donació de 599 lliures 19 sous, per ser un dels curadors de les pubilles Llulles, però a canvi de firma

54. V-57, fol. 132v-133r.

55. V-57, fol. 133v.

56. V-57, fol. 136v.

57. Eren misser Pere Calvo i misser Josep Dalmau, doctors del Reial Consell.

d'indemnitat sotsescrita per Leonor, pels dos doctors del Reial Consell i pel senyor Miquel d'Oms. El deute quedava saldat amb el censal de Sicília i en 1594, definitivament liquidat. «Y som tots fora de obligació gràcies a N. S.»⁵⁸ En aquest ocasió havia funcionat més una donació que no pas un canvi propiament dit però; en aquestes situacions, la mecànica era prendre canvis, que fins i tot en casos simples, és a dir, sense la presència de canvis encadenats, és a dir, sense renovacions o reestructuracions del deute, implicava molts passos. Agafem com a exemple el canvi pres el gener de 1596 per pagar 200 lliures degudes a misser Dalmau per dues pensions del censal de la princesa de Salern, «lo qual me donava molta pressa», i per pagar algunes coses més. Galceran, aleshores, prenia un canvi de 280 ducats a raó de 24 sous 6 diners l'escut, que eren 343 lliures. El canvi el prenia Pere Castells com a principal en nom de Galceran i el sotaescribia mossèn Damià Sarri, mercader, i Galceran els feia indemnitat en poder de notari a tots dos. El 31 de gener de 1596, Castells rebia les 343 lliures en el banc de Jaume Bru i Francesc Pobra per pòlissa de mossèn Francesc Reguer, que és qui donava el canvi. Bru-Pobra giraven, per ordre de Galceran, les 343 lliures al banc de Bernat Taverner. El canvi era per a la fira de Plasència i Galceran el pagava a Francesc Reguer per partida de banc a Gaspar Isern i Jeroni Resplants el 6 de juliol de 1596, i Damià Sarri cancel·lava davant de notari l'acte d'indemnitat l'agost del mateix any.⁵⁹

El gener de 1601 per pagar 300 lliures a Montserrat de Guardiola, regent del Consell Suprem d'Aragó, «pels gastos de l'entrar don Gerònim [el fill] en Madrid y per pagar algunas otras cosas urgents» que es devien, Galceran prenia un canvi de 400 escuts d'or de Rafael Antic, «ab sotsescrita» de Jaume Mas, sastre. Antic li girava al banc de Dionís Puiggener el 18 de gener de 1601 478 lliures 6 sous i 8 diners, amb intervenció de Magí Ferrer, corredor. En aquest cas, la liquidació del canvi es complica amb l'encadenament de canvis fins a una liquidació definitiva de tantes que n'hi havia donat en partida de la fira de Pasqua passada amb la intervenció també de Magí Ferrer, corredor. Som davant un encadenament de canvis que semblen acabar-se en la fira de Reis de Plasència de 1602.⁶⁰

La liquidació d'un canvi era un moment de gran alleugeriment. El 10 de maig de 1586 feia pòlissa pel banc de Puiggener de 106 lliures 5 sous en favor del procurador Jaume Peralba per tal de quitar la mota i els interessos d'un canvi que Peralba havia pres en nom seu de 100 lliures. Les 6 lliures i 5 sous

58. V-57 fols. 111v-112r.

59. V-57, fol. 112v.

60. V-57, fol. 122v.

de més eren els interessos «de pàsqua ençà» i abans ja havia pagat al mateix banc 17 lliures 13 sous mes d'interessos, «de manera que gràcies a N S so ya fora de est y tinc cobrada una cinta de ma muller y vintyquatre camafeos meus y una medalla ab una esmeralda que y tenia penyora, gràcies a Déu».⁶¹

Dins el llibre de rendes de Galceran Albanell hi ha un solt que conté un «comte de canvis de la mota principal e interessos de ells que yo e presos y patit desde el any 1583 y los que corren en lo present any 1603 que són espay de vint anys». És difícil discernir el nombre de canvis a causa de la freqüència d'encavalcaments i renovacions de canvis, però «suman los interessos dels canvis retroscrits desde el any 1583 fins a 22 de octubre 1603» 667 lliures 7 sous 4 diners. La major part de les vegades els canvis són presos en escuts d'or i sempre consta el valor en lliures d'aquests segons tarifa del moment, i pel que fa als interessos, sol indicar el temps transcorregut entre la presa del canvi i el retorn amb els interessos. Sempre són canvis relacionats amb les fires de Plasència, a excepció d'un relatiu a la fira de Medina del Campo i un altre relatiu a la de Lió.

Els interessos varien en funció de la quantitat presa i del temps trigat a pagar.

Un canvi de 699,48 lliures pres el 26 de novembre de 1593 de Melcior Bertrola per a pagar 300 lliures de pensions degudes dels anys 1591, 1592 i 1593 a misser Dalmau del censal de la princesa de Salern, entre altres deutes, li costà d'interessos, sobre 7 mesos, 39,51 lliures.

9. CLOENDA

El volum patrimonial de Galceran Albanell, anterior a la seva actuació com a mestre de prínceps, és significatiu de la manera de portar una gestió patrimonial per part d'una família de l'oligarquia urbana de la Barcelona de finals del segle XVI i inicis del XVII que formava part d'un nucli funcional culte amb tendència a diluir-se. En aquest cas s'observa la manca de descendència. La documentació també evidencia la manera de portar la comptabilitat i la diversitat de relacions socio-estamentals amb les quals aquestes famílies jugaven (cavallers, banquers, mercaders, pagesos) al costat de les seves connexions familiars. Aquesta tipologia documental, sempre molt complexa i laboriosa i gens fàcil de tractar, existeix dins molts arxius patrimonials i encara no ha estat treballada a fons completament. Molt rica en notes quotidianes i perso-

61. V-57, fols. 105r i v.

nals, a més de rica en dades rendístiques i de mobilització de diners, aquests documents requereixen una metodologia adequada que no s'aturi en una mera valoració quantitativa —aquesta, sempre força difícil de discernir al cent per cent, a causa del paper dels deutes i de les consignacions, que sovint s'escapen per les esclatxes dels compromisos i les obligacions familiars i clientelars— i, per tant, requereixen també una metodologia que tingui en compte el valor qualitatiu d'aquest tipus de documentació, tant en relació als procediments jurídic-econòmics emprats com en relació a la conducta i als valors morals de l'època, conducta i valors que solen quedar reflectits en l'ingent detallisme de la documentació tant comptable com narrativa.